

The mechanism of politics judicialisation within the European Union and public participation in Poland

Abstract

This article is the result of a study concerned with the question of whether the “politics judicialisation phenomenon”, present within the EU, can also be found in the Polish system of creating public policies by non-state actors. The analysis conducted allows to observe that Polish entities show interest in using this tool. However, they have insufficient substantive preparation to make full use of this kind of rights. In the Polish conditions it is difficult to put it in practice because, unlike in common law countries, Poland has no established practice of judicial law-making and, further, using court adjudications to influence public decision-making. It is also connected with the still limited knowledge of Polish entities about the EU and its procedures. The conclusions are made on the basis of, among others, a qualitative analysis of all complaints filed directly by Polish non-state actors to the EU judiciary in the years 2004–2013 and a quantitative analysis of prejudicial questions originating in Poland.

Keywords: judicialisation mechanism, judicialisation of politics, public participation, public policy

Streszczenie

Niniejszy artykuł prezentuje wynik badania, którego głównym celem była odpowiedź na pytanie: czy zjawisko judycyzacji polityki występujące w ramach UE może być wykorzystywane także i na płaszczyźnie rodzimego systemu kreowania polityk publicznych przez podmioty niepubliczne? Przeprowadzona analiza pozwala zauważyć, iż polskie podmioty wykazują chęć do posługiwania się tym właśnie narzędziem. Nie są jednak w pełni przygotowane merytorycznie do czerpania z tego rodzaju posiadanych uprawnień. W polskich warunkach zastosowanie judycyzacji jest o tyle trudne albowiem nie ma tu, jak chociażby w krajach *common law*, utrwalonej praktyki sądowego kreowania prawa, ale też i – w dalszej kolejności – wykorzystywania rozstrzygnięć sądowych do wpływania na kreowanie decyzji publicznych. Nakłada się to również na wciąż niewielką wiedzę polskich podmiotów o UE i zasadach jej działania. Wyciągane i prezentowane w artykule wnioski oparte są m.in. na jakościowej ocenie wszystkich skarg składanych bezpośrednio przez polskie podmioty niepubliczne do pionu sądowego UE w latach 2004–13, a także ocenie liczby pytań prejudycjalnych kierowanych z Polski przypisanych do poszczególnych kategorii spraw.

Słowa kluczowe: mechanizm judycyzacji, judycyzacja polityki, partycypacja publiczna, polityka publiczna

Radosław Potorski

Katedra Europeistyki, Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet
Mikołaja Kopernika w Toruniu

Mechanizm judycyzacji polityki Unii Europejskiej a zjawisko partycypacji publicznej w Polsce

Celem stawianym sobie przez autora było dokonanie badania w odniesieniu do specyficznego elementu funkcjonowania *politics*¹ systemu Unii Europejskiej i konsekwencji wpływających z niego dla polskiego systemu politycznego. Precyzując: chodziło o analizę potencjału wynikającego ze zjawiska judycyzacji polityki, które występuje w UE, i wykorzystywania go przez podmioty niepubliczne na płaszczyźnie rodzimego systemu kreowania polityk publicznych. Do realizacji tego zadania niezbędne było, w pierwszej kolejności, dokładne określenie rozumienia przez autora poszczególnych kategorii badawczych, takich jak judycyzacja oraz partycypacja.

Na samym wstępie zacząć należy od podkreślenia, że pojęcie judycyzacji² jest dziś wykorzystywane w nauce w różnych ujęciach. Jako kategoria badawcza stała się tworem wielowymiarowym, zyskując różne znaczenia. W naukach prawnych częstym jest utożsamianie judycyzacji z procesem „usądowienia”, a precyzyjniej – „usądowienia” administracji. Koncepcja ta odnosi się do działania ustawodawcy, polegającego na sformalizowaniu postępowania administracyjnego i nadaniu mu cech procesu sądowego w aspekcie obowiązkowych działań organów administracyjnych oraz jednoczesnej sądowej kontroli legalności działań organu administracyjnego (R. Suwaj 2009:

---

¹ Rozumiane tutaj jako płaszczyzna działania UE, odnosząca się do mechanizmów i ścieżek kreowania polityk publicznych, częstokroć w języku polskim tłumaczona także jako: polityka (Ruszkowski 2007: 95-147, 171-186; Wiener, Diez 2009: s. 25-89, 125-137, 209-219).

² Tu zaznaczyć należy, że w polskiej nauce prawa a także w naukach o polityce jako odpowiednik angielskiego terminu *judicialization*, stosowane jest niekiedy także słowo judycjalizacja (tak np. R. Suwaj 2009).

s. 13–14)³. I tu, proces ten odnoszony jest także do systemu prawnego Unii Europejskiej, zwłaszcza w stosunku do prawa konkurencji oraz unijnego prawa regulacji sektorowych. Przejawia się to konkretnie w dwóch zachodzących równolegle procesach. Po pierwsze, krajowe organy konkurencji i krajowe organy regulacyjne, które na podstawie przepisów prawa unijnego są powoływane do życia przez państwa członkowskie w celu realizacji danej polityki publicznej⁴ mającej swoją podstawę w unijnym porządku prawnym, przybierają z mocy tego ostatniego porządku charakter organów (instytucji) sądowych, przede wszystkim w zakresie specyficznego sposobu ich organizacji, a także w sposobu ich działania. Po drugie, prawo unijne wymaga od państw członkowskich, by rozstrzygnięcia wspomnianych wyżej krajowych organów realizujących z upoważnienia prawa unijnego określone polityki publiczne były poddawane kontroli sądowej (Szydło 2015: s. 233–234). Można przyjąć, że jest to judycyzacja administracji czy też ujęcie instytucjonalno-prawne judycyzacji.

Równie często spotykane w nauce jest odnoszenie terminu „judycyzacja” do warstwy strukturalnej procesów podejmowania decyzji, a w szczególności – kwestii źródeł dopuszczalnych w trakcie ich podejmowania (czy też inaczej – podstaw prawnych, na których mogą takie decyzje być opierane). W takim przypadku koncepcja judycyzacji łączy się z założeniem, iż w niektórych systemach politycznych może dochodzić do koherencji pomiędzy zjawiskami dwustronnych interakcji między jednostkami lub ich grupami, sferą rozstrzygania sporów przez podmioty trzecie (w tym adjudykacją⁵) oraz strukturą normatywną systemu (instytucjami, zbiorami przepisów).

Z kolei, jako rozwinięcie tejszej teorii, w doktrynie nauk o polityce można odnaleźć koncepcję judycyzacji polityki (rozumianej jako *politics*). Skupia się ona na dwóch zasadniczych założeniach. Po pierwsze, że możliwe jest sądowe kreowanie prawa, definiowane jako tworzenie przez sędziego norm poprzez dokonywanie in-

³ Judycyzacja postępowania administracyjnego jest więc ciągłym procesem, polegającym na coraz szerszym formalizowaniu procedur administracyjnych i wprowadzaniu do nich wzorców zaczerpniętych z procesu sądowego, a także uruchomieniu sądowej kontroli działań organów administracji publicznej (R. Suwaj 2009: s. 14).

⁴ Pojęcie to na potrzeby opisywanego badania ujmowane było szeroko. Oznaczać miało zamierzony i celowy proces zmierzający do realizacji ogólnych założeń w poszczególnych obszarach życia publicznego (jak oświata, nauka, zdrowie publiczne, pomoc społeczna, ochrona środowiska itd.), które mogą wynikać z działań o charakterze politycznym rządzących (na poziomie centralnym lub terenowym), zaś ich celem jest zaspakajanie potrzeb społecznych (np. w przypadku polityki w zakresie ochrony zdrowia) lub szerzej – potrzeb i interesów państwa, a tym samym potrzeb społecznych (np. polityka w zakresie bezpieczeństwa publicznego) (P. Suwaj 2009: s. 305).

⁵ W której to mamy do czynienia ze z góry ustalonymi procedurami postępowania, władczą rolą adjudikatora w stosunku do stron postępowania i bezwzględny związek z wydanym rozstrzygnięciem. W olbrzymiej części tym wymogom odpowiada postępowanie przed sądem.

terpretacji istniejących tekstów prawnych, uzasadnianie swojego stanowiska oraz subsumcję regulacji prawnych do określonych faktów w trakcie procesu rozstrzygnięcia sporów. Po drugie, teoria ta zakłada, że – z uwagi na egzekwowalność wyroków sądowych – wydawane przez sędziego rozstrzygnięcia wpływać mogą następnie na strategiczne zachowania niesądowych podmiotów procesu zarządzania sferą publiczną (podejmowania decyzji politycznych) (Stone Sweet 2010: s. 7). Oznacza to zatem rozszerzenie potencjalnej liczby ścieżek prowadzących do podjęcia decyzji politycznej. Co interesujące, mechanizm ten przestaje być jednak obecnie rezerwowany wyłącznie dla systemów *common law* – pewne jego elementy można dostrzec także w innych systemach politycznych. Zdzisław Brodecki, odnosząc się do tego zagadnienia, szeroko wskazuje, że w obecnych czasach co do zasady jesteśmy świadkami zmiany ideologii sądowego stosowania prawa i mamy do czynienia z ewolucją od doktryny (sądowego) pasywizmu do aktywizmu, w efekcie czego organy orzecznicze stają się instytucjami, które współtworzą ogólne zasady i reguły (Brodecki 2007: s. 25). Istnieje już znacząca liczba opracowań wskazujących, że w najwyższym stopniu wzrost znaczenia tego mechanizmu zauważalny jest obecnie w Unii Europejskiej i dotyczy jej pionu sądowego – TS UE (który tworzą: Trybunał oraz Sąd) (Stone Sweet 2010, Brodecki 2007). Z uwagi na postawiony cel badawczy, do tego właśnie ujęcia terminu judycyzacji (tj. judycyzacji polityki) odwoływał będzie się autor w swojej analizie.

Wskazać należy, że do tego, by właśnie ten model judycyzacji funkcjonował poprawnie w praktyce potrzebne jest spełnienie kilku warunków. Przede wszystkim musi istnieć odpowiednio wypracowana i respektowana przez inne podmioty publiczne praktyka uznawania rozstrzygnięć sądowych jako podstaw dalszych decyzji politycznych. Po drugie, warunkiem *sine qua non* są podmioty zainteresowane korzystaniem z tego mechanizmu w celu wpływania na podejmowane w dalszej kolejności decyzje polityczne. Tu, jako szczególnie intrygujące, z poznawczego punktu widzenia, jawi się zwrócenie uwagi w kierunku podmiotów niepublicznych, co wpisywałoby się w trwającą od pewnego czasu debatę na temat możliwości udziału jednostek tego rodzaju w procesach kreowania polityk publicznych w państwach demokratycznych (Bobbio 1987: s. 25; Dahl, Steinebrickner 2007: s. 42). Jest to element szerszej dyskusji dotyczącej pozycji i roli, jaką mają do odegrania obywatele, czy też – szerzej – podmioty niepubliczne we współczesnych systemach politycznych. Zwłaszcza w demokracjach zachodnich coraz bardziej kładziony jest nacisk na zwiększanie ich aktywizacji czy też partycypacji (uczestniczenia) w kreowaniu i odpowiedzialno-

ści za otoczenie, w którym działają (patrz np. Nabatchi, Leighninger 2015; Rhodes 2008; Langton 1978).

Podobnie jak w odniesieniu do samej kategorii judycyzacji, także i w przypadku partycypacji, możliwe jest zastosowanie kilku podejść do rozumienia tego pojęcia. W najszerszym, ogólnym, oznacza ono każdy rodzaj aktywności podmiotów niepublicznych, bez względu na to, czy ma ona skutek w sferze polityk publicznych czy też nie. Przy podejściu szczegółowym z kolei dochodzi już do wyraźnej fragmentaryzacji znaczenia przedmiotowej kategorii. I tak, ujęcie społeczne partycypacji dotyczy udziału jednostek w działaniach zbiorowych podejmowanych w społeczności, do której one przynależą lub w której żyją na co dzień. Z kolei ujęcie indywidualne partycypacji obejmuje codzienne wybory i działania podejmowane przez jednostkę i wyrażające jej oczekiwania co do charakteru i rodzaju społeczeństwa, w którym chce żyć⁶. Natomiast zgodnie z ujęciem publicznym partycypacja (publiczna) postrzegana jest jako udział podmiotów niepublicznych w działaniach⁷, które w ramach demokratycznego systemu politycznego mają doprowadzić do wpływania przez nie właśnie na proces podejmowania decyzji publicznych (Kaźmierczak 2011; Olech, Kaźmierczak 2011). Zgodnie ze współczesną nauką o procesach partycypacji publicznej, uznaje się, że efekt ten może być osiągnąć poprzez wszystkie dostępne (i zgodne z prawem) metody i techniki. W polu zainteresowania autora, ze względu na postawiony sobie cel badawczy, leży właśnie pojęcie partycypacji publicznej, obejmujące wskazany wyżej zakres działań podmiotów niepublicznych..

Można stwierdzić wręcz, że przy tak przyjętym rozumieniu judycyzacji polityki oraz partycypacji publicznej, ta druga staje się wręcz istotnym elementem przyjętego modelu rozumienia pierwszej z wymienionych kategorii. Co więcej, przyjmując właśnie takie założenie, możliwe było postawienie pytania, czy z uwagi na scalenie polskiego systemu politycznego z unijnym, występowanie zjawiska judycyzacji polityki w UE daje podmiotom niepublicznym możliwość wpływania także i na kreowanie krajowych polityk publicznych. W przypadku potwierdzenia takiego założenia, byłaby to kolejna potencjalna ścieżka pozwalająca realizować różne działania w ramach partycypacji publicznej w naszym kraju. Stąd też zamiarem autora jest dokonanie analizy możliwości udziału i wykorzystywania zjawiska judycyzacji polityki przez polskie

⁶ Ten typ partycypacji egzemplifikuje między innymi stosowanie zasad społecznie odpowiedzialnej konsumpcji, finansowe wspieranie działań dobroczynnych czy uczestnictwo w ruchach społecznych.

⁷ Inicjowanych przez władze publiczne, ale także w znacznej mierze samoczynnie inicjowanych przez podmioty niepubliczne.

podmioty niepubliczne w ich staraniach o wpływ na decyzje polityczne podejmowane w obrębie systemu politycznego RP, a także próba wskazania czynników warunkujących zwiększenie wykorzystania tego mechanizmu⁸.

Geneza procesu judycyzacji polityki w ramach systemu politycznego UE

Poszukując podstaw aktywizmu sędziowskiego na poziomie Wspólnot, a później UE, można zaobserwować, iż paradoksalnie, w znacznej mierze uwarunkowany był on słabą pozycją Trybunału w ramach pierwotnego systemu politycznego Wspólnot. Pomimo bowiem pewnych kompetencji jurysdykcyjnych, nie posiadał on faktycznej gwarancji wykonalności jego orzeczeń. Zgodnie z regulacjami traktatowymi, zapewniać ją miały państwa członkowskie, a w praktyce ich pion administracyjny odpowiedzialny przed władzą wykonawczą⁹. Co oczywiste, kraje nie zawsze były zainteresowane wykonywaniem niekorzystnych dla siebie werdyktów organu orzekającego.

Nie mogąc zatem liczyć na stałe wspieranie jego pozycji w systemie politycznym Wspólnot przez rządy krajów członkowskich, Trybunał wykorzystał fakt, że jego powiązania z państwami UE nie opierają się wyłącznie na kontaktach z przedstawicielami władzy wykonawczej (reprezentującej kraje na arenie międzynarodowej). Dostęp do pionu sądowego posiadają także bowiem inni uczestnicy funkcjonowania systemu politycznego Unii Europejskiej, w głównej mierze – sądy krajowe¹⁰. Trybunał nawiązał

⁸ Przedkładany tekst jest prezentacją badania szczegółowego, przeprowadzonego w ramach grantu badawczego 1669-PSM pt. *Wielopoziomowy system podejmowania decyzji politycznych w Unii Europejskiej a zjawisko partycypacji publicznej w krajach członkowskich*. Jednym z podstawowych założeń tego badania była analiza wybranych zjawisk, w tym judycyzacji polityki, nie tylko w odniesieniu do konkretnego punktu w czasie, ale w pewnym jego przedziale tak, by można było wyraźnie nakreślić tendencje w ich wykorzystywaniu. Stąd też czasowe ujęcie pola badawczego oparte zostało na perspektywie długofalowej, tj. 10-letniej (od wejścia Polski do struktur UE). Przyjęty przedział pozwalał na dostrzeżenie już pewnych utrwalonych mechanizmów czy postaw, a w dalszej kolejności – formułowanie stosownych wniosków odnośnie do powodów istnienia zaobserwowanych zjawisk, a także postulowanie określonych zmian w zachowaniach społecznych w celu poprawienia sytuacji. Obecnie trwają badania nad kolejną perspektywą długookresową, co – w założeniu – pozwoli także zweryfikować wyniki charakteryzujące pierwszy okres i wprowadzić ewentualne korekty w stosunku do dostrzeżonych tendencji.

⁹ Formuła ta obowiązuje do dziś. Pozycja pionu sądowego jest jednak nieporównywalnie wyższa, albowiem wykonalność orzeczeń TS UE gwarantują obecnie także inne podmioty systemów krajowych.

¹⁰ Pod pewnymi warunkami, są to też bezpośrednio obywatele krajów członkowskich, o czym mowa będzie w dalszych rozważaniach, a po wejściu w życie protokołu ws. roli parlamentów narodowych – także izby organów prawodawczych państw członkowskich (procedura zaskarżenia nieuwzględnienia „zółtej kartki”).

zatem współpracę właśnie z nimi (podstawą prawną była tutaj konstrukcja pytań prejudycjalnych w obecnym art. 267. TFUE, wcześniej – 234. TWE, a uprzednio – 177. TEWG)¹¹.

Korzystając z wynikającej z formuły pytań prejudycjalnych możliwości interpretowania przepisów unijnych, Trybunał celowo dokonywał wielokrotnie takiej wykładni, która zwiększała uprawnienia sądów krajowych. Chodziło tu głównie o możliwość skutecznego rozszerzania posiadanego, przez te drugie, zakresu kompetencyjnego, a także podstawy jurysdykcyjnej, co naturalnie leży w interesie każdego sądu (Wyrok TS 1978; Wyrok TS 1991; także Wyrok TS 1996). Musiały one jedynie dopilnować, by interpretacje Trybunału znajdowały zastosowanie w praktyce. Powodowało to, naturalnie, coraz większe zainteresowanie jego orzecznictwem, a zwłaszcza procedurą pytań przedwstępnych¹². Idąc dalej tym tokiem rozumowania, TS zaczął także dokonywać interpretacji prawa wspólnotowego/unijnego, które było korzystne już nie tyle dla sądów, ile dla podmiotów niepublicznych (tak. np. zwiększając zakres pojęcia „pracownik” i wpływając w ten sposób na swobodę przepływu pracowników, czy pojęcia „usługa”, zwiększając tym samym swobodę świadczenia usług poza granicami własnego kraju). To z kolei zwiększało zainteresowanie podmiotów niepublicznych jego orzecznictwem i chęcią powoływania się na nie czy też – w pierwszej kolejności – chęcią powoływania się na to orzecznictwo przez przedstawicieli prawnych, którzy reprezentowali interesy podmiotów niepublicznych w trakcie sporów przed rodzimymi organami rozstrzygającymi.

Podkreślić należy, iż w zakresie procedury pytań prejudycjalnych mamy do czynienia w UE ze specyficznym mechanizmem gwarancyjnym. Z jednej strony, podmioty niepubliczne mogą domagać się od sądów krajowych zadania takiego pytania do TS, w trakcie toczącego się postępowania. Tylko sąd krajowy może zadać takie pytanie do Trybunału. Nic jednak nie stoi na przeszkodzie, aby podmiot niepubliczny składał wnioski o podjęcie takiego kroku, co zresztą nie jest rzadkim przypadkiem. Wskazać należy natomiast, iż traktaty wyraźnie stanowią, że sąd ostatniej instancji ma obowiązek zadania takiego pytania, jeśli interpretacja prawa UE jest konieczna

¹¹ Są to pytania kierowane do Trybunału, z prośbą o wykładnie przepisów unijnych, kierowane przez sądy krajowe, które napotkały niejasne przepisy unijne, które muszą zastosować w trakcie rozstrzygnięcia zawisłych przed nimi spraw krajowych.

¹² Sądy przyjmowały chętnie tak proponowaną rozszerzającą interpretację przepisów Trybunału. Jedynym wyraźnie postawionym punktem granicznym, zwłaszcza przez Federalny Trybunał Konstytucyjny RFN, była kwestia wyższości przepisów unijnych nad krajowymi konstytucjami. Tu FTK, a za nim większość trybunałów krajowych, wyraźnie odmówił zgody na taką interpretację prawa. Zgodziły się one na uznanie wyższości prawa unijnego nad prawem krajowym, z wyłączeniem ustawy zasadniczej, która ma pozostać najważniejszym źródłem norm prawnych w kraju.

do rozstrzygnięcia sprawy. Co interesujące, także i Trybunał dokonał tutaj pewnego zabezpieczenia interesów podmiotów niepublicznych. Korzystając z ugruntowania pozycji swojego orzecznictwa, zdobył się na wydanie interpretacji, w ramach wyroku prejudycjalnego w sprawie Köbler, gdzie uznał, iż niezadanie takiego pytania przez sąd krajowy tworzy z kolei po stronie podmiotu niepublicznego zupełnie nowe roszczenie odszkodowawcze wobec własnego kraju z tytułu naruszenia jego praw z powodu nieprzestrzegania traktatów UE (Wyrok TS 2003). Sąd krajowy uznany został za emanację władz publicznych w rozumieniu prawa międzynarodowego i przez to bezpośrednio zobowiązany do przestrzegania zaciągniętych zobowiązań na poziomie międzynarodowym.

Wykorzystywanie orzecznictwa Trybunału stało się na tyle powszechne, iż faktycznymi gwarantami wykonywania jego wyroków stały się sądy, środowisko prawnicze i wreszcie podmioty niepubliczne, żywotnie zainteresowane takim stanem rzeczy. Z czasem akceptacja pozycji orzecznictwa pionu sądowego UE zaszła już tak daleko, że powszechną okazała się sytuacja, gdzie wcześniejsze wyroki i zawarte tam interpretacje wykorzystywane były jako podstawy argumentacyjne w stosunkach podmiotów niepublicznych z własnymi władzami krajowymi. Fakt ten uznawany jest za jeden z powodów traktowania wyroków Trybunału jako *quasi-precedensów*.

Pamiętać należy także i o tym, że w niektórych przypadkach w ramach systemu politycznego Unii dopuszczone zostało inicjowanie postępowania przed pionem sądowym UE na skutek bezpośredniej skargi podmiotów niepublicznych. Obecnie taką właśnie możliwość podmiotom niepublicznym dają wyłącznie procedury rozstrzygania spraw przed Sądem. Precyzując, są to: postępowanie o stwierdzenie nieważności decyzji instytucji bądź organu Unii (TFUE: art. 263)¹³ oraz postępowanie inicjowane skargą na bezczynność instytucji bądź organu UE (TFUE: art. 265)¹⁴. Natomiast żadna z procedur prowadzenia sporów przed Trybunałem nie przewiduje bezpośredniego udziału (w charakterze stron) podmiotów niepublicznych¹⁵.

Na wskazane powyżej uprawnienia można spojrzeć z dwóch perspektyw. Z jednej strony, mogą być one, oczywiście, postrzegane jako ścieżka wpływu podmiotów niepublicznych na działania instytucji na szczeblu UE. Z drugiej strony, można na nie spojrzeć jako na formalną drogę dla podmiotów niepublicznych wpływania na krajowy sys-

¹³ Więcej na ten temat patrz: CURIA 2013a.

¹⁴ Więcej na ten temat patrz: CURIA 2013b.

¹⁵ Trybunał Sprawiedliwości może natomiast, co do zasady, rozpatrzyć odwołanie od rozstrzygnięć Sądu w obu wskazanych powyżej przypadkach.

tem polityczny. Mogą one bowiem, poprzez bezpośrednie wejście w spór na poziomie unijnym, za jego pośrednictwem uzyskać korzystne dla siebie decyzje niosące skutki w zakresie polityk publicznych na poziomie krajowym. Z powodu złączenia systemów krajowych z unijnym, instytucje decyzyjne szczebla UE mogą obecnie z powodzeniem wpływać na kształt polityki publicznej każdego z państw. W tym miejscu jednakże rodzą się oczywiste pytania: W jakich okolicznościach taki rodzaj skarg może dawać podmiotom niepublicznym potencjalny wpływ na kształt polityki publicznej w ich kraju? Jaka musiałaby być specyfika ewentualnego roszczenia, aby można było wskazać istnienie procesu judycyzacji polityki w tym przypadku?

Próbując odnaleźć odpowiedzi na tak postawione pytania, można sobie wyobrazić sytuację, w której podmiot niepubliczny wnosi o unieważnienie decyzji instytucji unijnej, która oddziaływała na politykę państwa i podejmowane przez rządzących decyzje publiczne. Mogłyby to być wnioski odnoszące się m.in. do decyzji Komisji Europejskiej zakazującej udzielenia pomocy finansowej (czy zezwalającej na nią) przez państwo przedsiębiorstwom o dużym znaczeniu dla gospodarki czy też wnioski o uznanie za nieważne decyzji regulujących obrót gospodarczy określonymi produktami (np. dopuszczającymi ograniczenia w zakresie swobody przepływu towarów w odniesieniu do danego produktu).

Z powodu istnienia tego typu sytuacji, obecnie zjawisko judycyzacji w ramach systemu politycznego UE ma charakter wielopłaszczyznowy. Może służyć osiągnięciu celów na szczeblu międzyrządowym (skargi typu państwo przeciw państwu) czy też w relacji pomiędzy władzami krajów-członków a władzami samej organizacji (skargi państwo przeciw instytucjom UE). Uzasadnione wydaje się także założenie, iż proces judycyzacji w ramach UE może być w znacznym stopniu również przedmiotem działań o charakterze partycypacyjnym w stosunkach obywatel-władze państwowe.

Techniki partycypacji podmiotów niepublicznych w polskim systemie politycznym, oparte na zjawisku judycyzacji polityki UE

Interpretacja prawa dokonywana przez TS

Najczęściej opisywaną i badaną, także w ramach polskich nauk o polityce, jest ścieżka wpływania na krajowe polityki publiczne poprzez wykorzystanie interpretacji TS, dokonywanej w ramach odpowiedzi na pytania prejudycjalne. Z tego też względu,

na potrzeby niniejszego badania, zwrócenie uwagi na wynikające z tej metody możliwości partycypacyjne będzie miało jedynie charakter informacyjny.

I tak, uwzględniając poczynione na wcześniejszym etapie uwagi odnoszące się do przydatności dla różnych podmiotów konstrukcji pytań przedwstępnych, wydawać by się mogło, że po akcesji Polski do struktur UE pojawić powinna się znaczna liczba tego typu zapytań kierowanych ze strony rodzimych sądów do TS. Zgodnie z przyjętym tokiem rozumowania, byłoby to logiczne następstwo. Odwołanie się jednak do badania stanu faktycznego prowadzi do zgoła odmiennych wyników. Liczba pytań przedwstępnych kierowanych przez uprawnione podmioty z Polski w latach 2004-2012 (tj. 49) jest nieporównywalnie mniejsza aniżeli pytań kierowanych ze strony najbardziej aktywnych w tym względzie państw „starej Unii” (zarówno wśród krajów dużych, jak i średnich) w analogicznym okresie.

Tab. 1: Liczba pytań prejudycjalnych kierowanych przez sądy wybranych państw UE w latach 2004-2012

	DE	IT	NL	GB	ES	HU	PL	CZ	LT
2004	50	48	28	22	8	2			
2005	51	18	36	12	10	3	1	1	
2006	77	34	20	10	17	4	2	3	1
2007	59	43	19	16	14	2	7	2	1
2008	71	39	34	14	17	6	4	1	3
2009	59	29	24	28	11	10	10	5	3
2010	71	49	24	29	22	6	8	3	2
2011	83	44	22	26	27	13	11	5	1
2012	68	65	44	16	16	18	6	7	2
Razem	589	369	251	173	142	64	49	27	13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu rocznego z działalności TS za 2012 rok, (Court of Justice of the European Union 2013: s. 118).

Biorąc pod uwagę to, że podobnie niewielką liczbę pytań przedwstępnych można dostrzec także, analizując dane dotyczące innych „nowych członków” UE (jak np. Węgry, Czechy, Litwa), uprawnioną jawi się konstatacja, iż prawdopodobną tego przy-

czyną jest brak odpowiednich nawyków oraz tradycji i kultury posługiwania się w tych krajach orzecznictwem unijnym w trakcie postępowań sądowych zob. Jaremba 2014: s. 90–106, s. 223–230.

Z drugiej strony, podmioty niepubliczne polskiego systemu politycznego, niemalże jak w przypadku precedensów w systemach *common law*, mogą powoływać się na zapadłe już wyroki TS UE jako narzędzia argumentacyjne w ramach dostępnych krajowych mechanizmów wpływania na decyzje publiczne – tak np. podczas rozstrzygania kolejnych sporów na drodze sądowej czy też składania obywatelskich wniosków legislacyjnych¹⁶.

W przypadku polskiego systemu zauważalna jest przychylność rodzimego środowiska prawniczego i pewien postępujący proces akceptacji tego faktu przez organy administracji publicznej. Obecnie w Polsce środowisko prawnicze nie dyskutuje na temat zasadności uznawania orzecznictwa TS. Po wyrokach rodzimego Trybunału Konstytucyjnego (zwłaszcza wyroki TK RP 2005 oraz TK RP 2009), przyjmowane jest to już jako pewnik. Zarówno sądy powszechne (także Naczelny Sąd Administracyjny, czy Sąd Najwyższy), jak i przedstawiciele prawni posługują się orzecznictwem unijnym i traktują je jako element składowy rekonstruowanych norm prawa UE¹⁷. Oznacza to, iż do rekonstrukcji nakazów postępowania w określonych sytuacjach uznają za konieczne wykorzystywanie orzecznictwa TS UE. Tezy orzeczeń, zwłaszcza Trybunału, przytaczane są jako kolejne argumenty krystalizujące konieczność, czy też zasadność podjęcia określonych kroków.

Istotnym problemem jest natomiast wyjście z tą informacją do szeroko rozumianej grupy odbiorców. Obywatele naszego kraju mają niewielki poziom wiedzy o samej Unii, a w przypadku omawianego mechanizmu potrzebna jest wiedza specjalistyczna. Można jednak potraktować to jako argument w dyskusji o zasadności zastępstwa praw-

¹⁶ Egzemplifikacją takiego właśnie mechanizmu może być próba podjęta przez Komitet Inicjatywy Ustawodawczej „Nasze Dziecko”. Przedłożony wniosek (druk 3764 – IV kadencja Sejmu) dotyczył zmiany ustawy o podatku od towarów i usług (Ustawa 2004/535), a konkretnie – rozszerzenia preferencyjnej (7%) stawki VAT na ubrania dla niemowląt (ustawa o podatku od towarów i usług przewidywała ją w pkt. 45 załącznika 3., w zw. z art. 41 ust. 2) także na odzież dla dzieci do 150 cm wzrostu. Podczas pierwszego czytania ww. obywatelskiego projektu ustawy przedstawiciel komitetu, uzasadniając tezę o zgodności zgłoszonego projektu z prawem unijnym, powołał się wprost na orzecznictwo Trybunału, a konkretnie – na orzeczenie z 3 maja 2001 (Wyrok TS 2001), co można bezpośrednio odnieść do teorii założeń wykorzystywania orzecznictwa Trybunału do prób wpływania na decyzje polityczne.

¹⁷ Oczywiście, także i w tym środowisku możliwe są różne postawy wobec samego orzecznictwa oraz prawa UE. Na ten temat, zwłaszcza w zakresie postaw sędziów sądów powszechnych, patrz Jaremba 2014.

nego. W Polsce brak bowiem kultury działania podmiotów niepublicznych polegającej na zasięganiu pomocy prawnej. W pierwszej kolejności jest to kwestia niskiej zażyłości Polaków, ale także braku wyrobionych nawyków i zaufania w tym zakresie.

Wykorzystanie skarg bezpośrednich do TS UE jako narzędzia wpływu na politykę publiczną polskiego systemu politycznego

Drugim sposobem wykorzystywania zjawiska judycyzacji polityki w ramach UE do wywierania wpływu na krajowe decyzje (polityczne) może być z kolei bezpośrednie wejście w spór podmiotów niepublicznych na poziomie unijnym, po to, by za jego pośrednictwem uzyskać korzystne dla siebie decyzje w zakresie polityk publicznych. Ten właśnie aspekt procesu judycyzacji w Polsce analizowany jest rzadziej, zwłaszcza w perspektywie nauk o polityce.

Jak zostało to już wskazane na wcześniejszym etapie rozważań, taką właśnie możliwość dają podmiotom niepublicznym wyłącznie procedury rozstrzygania spraw przed Sądem. Precyzując, są to wspomniane już: skarga o stwierdzenie nieważności decyzji instytucji bądź organu Unii (TFUE: art. 263) oraz skarga na bezczynność instytucji bądź organu UE (TFUE: art. 265). Udział Trybunału przewidziany jest tu jedynie w charakterze instancji odwoławczej.

Chcąc jednak poznać faktyczną specyfikę wykorzystania tej metody partycypacji w warunkach polskiego systemu politycznego, a nie jedynie jej potencjał, należało przeprowadzić szczegółowe badanie. Punktem wyjścia była analiza wszystkich spraw z okresu od akcesji RP do dnia 1 października 2013, zawisłych przed Sądem unijnym (wcześniej Sądem Pierwszej Instancji) w zakresie skarg, w których bezpośrednimi wnioskodawcami mogą być podmioty niepubliczne¹⁸. Łącznie od wejścia Polski do Unii Europejskiej (1 maja 2004) do dnia przeprowadzenia analizy (1 października 2013) liczba zakończonych spraw przed Sądem, z udziałem podmiotu związanego z Polską wyniosła **107 w ramach 112 skarg**¹⁹. Szczegółowo podział wykorzystanych ścieżek przedstawiono poniżej.

¹⁸ Do przeprowadzenia prezentowanego poniżej badania posłużył przede wszystkim oficjalny internetowy zbiór orzecznictwa pionu sądowego UE [dostępny na stronie: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/]. Umożliwia on wybranie poszukiwanej instytucji [Sąd], ram czasowych [1/05/2004 – 1/10/2013] oraz – w dalszej kolejności – przynależności państwowej jednej ze stron [Polska].

¹⁹ Niniejsza rozbieżność wynika z faktu, że w kilku przypadkach doszło do połączenia skarg i wydania jednego rozstrzygnięcia. Chodzi tutaj o połączenie skarg 1) T-425/07 oraz T-426/07; 2) T-200/07 oraz T-201/07 i T-202/07; 3) T-64/07 oraz T-65/07 i T-66/07.

Skargi dotyczące bezczynności

Skargi dotyczące bezczynności instytucji bądź organu UE (TFUE: art. 265) złożono jedynie w **7 przypadkach**.

- **2 z nich** nie miały potencjalnego wpływu na politykę publiczną RP (Postanowienia Sądu 2009a, 2009b), a i tak zostały odrzucone jako niedopuszczalne, natomiast
- w pozostałych przypadkach **4 skargi** odnosiły się do rzekomej bezczynności KE, rozumianej jako brak wszczęcia postępowania przez Komisję przeciw Polsce za niewywiązanie się przez nasz kraj z obowiązków nakładanych przez Traktaty (TFUE: art. 258). **W ostatnim z przypadków** chodziło natomiast o rzekomą bezczynność KE, Europejskiego Systemu Banków Centralnych (także wymienionego osobno EBC) oraz Narodowego Banku Polskiego, rozumianą jako brak wydania opinii dotyczącej zgodności ze wspólnym rynkiem oraz ze wspólnym systemem bankowo-finansowym stosowania przez banki w Polsce ustawy Prawo czekowe (Ustawa 1936/283)²⁰. Jako że w tych przypadkach decyzje instytucji UE są ich wewnętrzną i autonomiczną sprawą i nie mogą być do ich podjęcia przymuszane, ani za brak wskazanych działań oskarżane i karane, wszystkie ww. skargi zostały oddalone z powodu „oczywistej niedopuszczalności” (Postanowienie Sądu 2013a, 2011b, 2011a, 2008b oraz w ostatnim przypadku Postanowienie Sądu 2008a).

Skargi o stwierdzenie nieważności decyzji

W zakresie skarg o stwierdzenie nieważności decyzji instytucji bądź organu Unii (TFUE: art. 263) sytuacja jest o wiele bardziej skomplikowana. Przede wszystkim trzeba wyraźnie podkreślić, że w **16 przypadkach** stroną wnoszącą były organy Rzeczypospolitej Polskiej. Były to skargi przeciw decyzjom Komisji Europejskiej lub unijnych agencji (precyzując – Europejskiej Agencji Chemikaliów). Z tego względu pozostawały one poza założonym polem badawczym prowadzonej analizy. Pozostałe skargi (**84**) składane były do Sądu przez podmioty niepubliczne. W ich ramach:

- Znaczny odsetek (tj. **30**) stanowiły te skargi, których przedmiot nie miał potencjalnego wpływu na politykę publiczną RP:

²⁰ Z uwagi na sposób sformułowania listy pozwanych, skarga ta jest trudna do zakwalifikowania, albowiem można ją zaliczyć także do skarg przeciwko Polsce.

- **21 z nich** za swój przedmiot miało odwołania od decyzji Urzędu Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (*Office for Harmonization in the Internal Market – OHIM*²¹) – podmiotu, który rozstrzyga w kwestiach dotyczących rejestracji znaków towarowych i wzorów, którymi mają posługiwać się przedsiębiorcy (Wyroki Sądu 2008, 2009a, 2009b, 2009c, 2009d, 2012a, 2012b, 2012c, 2013a, 2013b, 2013c, Postanowienia Sądu 2010a, 2011c, 2011d, 2012a, 2013b);
- **7 spraw** dotyczyło unieważnienia decyzji głównie KE odnoszących się do działalności przedsiębiorców. Także bez potencjalnego wpływu na kształtowanie się polityki publicznej (Wyroki Sądu 2011a, 2013d, 2013e, Postanowienia Sądu 2007a, 2010b, 2010c, 2013c).
- **2 skargi** wniesione zostały przeciw decyzjom PE i związane były *de facto* z jego wewnętrznymi procedurami (Postanowienia Sądu 2010d, 2012b).
- Wiele spraw dotyczyło polityki publicznej, ale z różnych przyczyn okazywały się niedopuszczalne w ramach zastosowanej procedury. I tak:
  - **27 skarg** dotyczyło spraw, których szczególnym punktem zbieżności było to, iż polskie podmioty niepubliczne wносиły skargę przeciw swojemu państwu lub też różnym podmiotom, a w tym m.in. RP. Wszystkie one zostały oddalone, co wynika z samej natury skargi, z art. 263 TFUE, która nie służy do rozstrzygania bezpośrednich sporów na linii: podmiot niepubliczny – kraj członkowski UE (Postanowienia Sądu 2004a, 2004b, 2005a, 2005b, 2007b, 2007c, 2008c, 2008d, 2009c, 2009d, 2009e, 2009f, 2009g, 2009h, 2009i, 2010e, 2011e, 2011f, 2011g, 2011h, 2011i, 2011j, 2011k, 2012c, 2012d, 2012e, 2012f).
  - **8 skarg** skierowanych przeciw Komisji dotyczyło unieważnienia (rzekomo) jej decyzji odnośnie do szczegółowego podziału limitów emisji CO₂ pomiędzy polskie zakłady produkcyjne. Sąd oddalił skargi, albowiem uznał, iż w tych przypadkach ostateczna decyzja dotycząca całkowitej liczby przydzielanych uprawnień i ich rozdziału pomiędzy zakłady została podjęta przez każde z państw członkowskich i to na tym poziomie (tj. krajowym) powinna być rozstrzygana skarga (Postanowienia Sądu 2008e, 2008f, 2008g, 2008h, 2008i, 2008j, 2008k, 2008k, 2008l).
  - **2 przypadki** to wnioski o stwierdzenie nieważności decyzji KE odmawiającej wszczęcia postępowania przeciw Polsce z art. 258 TFUE, tj. za uchy-

²¹ Od 2016 roku przekształcony w Urząd Unii Europejskiej ds. Własności Intelktualnej (*European Union Intellectual Property Office – EUIPO*).

bienie jednemu ze zobowiązań, jakie na niej ciąży z mocy traktatów. Sąd odrzucił skargi jako niedopuszczalne, albowiem decyzja Komisji w tym zakresie jest niezależna od woli innych podmiotów i nie podlega zaskarżeniu (Postanowienia Sądu 2012g, 2013d).

- **10 przypadków skarg** to skargi, które można scharakteryzować jako oczywiście niezasadne. Wszystkie one zostały oddalone (Postanowienia Sądu 2006a, 2006b, 2008m, 2010f, 2010g, 2010h, 2010i, 2010j, 2011l, 2011m). Powodem oddalenia był albo oczywisty brak formalny, albo też fakt, iż skarga skierowana była przeciwko podmiotowi (jednostce czy organizacji) niebędącemu w ogóle częścią struktur Unii (np. skargi przeciwko NASA Goddard Institute for Space Studies (GISS)(!) czy Radzie Europy).
- Jedynie w pozostałych **(13) przypadkach** mamy do czynienia ze skargami, które były dopuszczalne i jednocześnie mogły mieć wpływ na politykę publiczną w Polsce. Wszystkie one zasadały się na próbie unieważnienia decyzji KE w zakresie bądź to rolnictwa, bądź też pomocy publicznej przyznanej przez Polskę.
  - Do pierwszej grupy zakwalifikować można **5 przypadków** (tj. skargi podmiotów prywatnych – tu przedsiębiorców – przeciwko decyzjom podejmowanym przez Komisję Europejską w zakresie rolnictwa). Czterokrotnie były to skargi odnoszące się do włączenia, lub nie, określonej substancji do grupy produktów wymienionych w dyrektywie Rady z 15 lipca 1991 r. (Dyrektywa 91/414/EEC), dotyczącej wprowadzania do obrotu środków ochrony roślin (a dokładniej w Aneksie I do tejże dyrektywy). Jedna z nich zakończyła się oddaleniem z powodu zastrzeżeń co do jej istoty (Wyrok Sądu 2013f), a trzy – wycofaniem skarg na życzenie strony skarżącej. Tu jednakże należy poczynić pewną uwagę: w dwóch przypadkach: skarga dotycząca haloksyfopu-R (Postanowienie Sądu 2008n) oraz metomyłu (Postanowienie Sądu 2009j), wycofanie skarg należy łączyć bezpośrednio ze zmianami dokonanymi w ramach polityki publicznej (chodzi o nowelizacje Aneksu I dokonane już po wniesieniu skarg), które wprowadzały stan prawny pokrywający się z żądaniem stron. Kontynuowanie postępowania było zatem bezzasadne. W przypadku trzecim zaś, dotyczącym karbosulfanu (Postanowienie Sądu 2009k), można przyjąć, że strona uznała, iż – biorąc pod uwagę raport Europejskiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Żywności, który wyraźnie wskazuje na szkodliwość ww. substancji – dokonanie zmian

w rzeczonym aneksie jest nieosiągalne. W ostatnim przypadku dotyczącym rolnictwa, stronie wnoszącej skargę chodziło zaś o stwierdzenie nieważności aktu unijnego z dnia 3 listopada 2009 r. (rozporządzenia Komisji WE 1193/2009) ustalającego m.in. wysokość opłat produkcyjnych dla sektora cukrowniczego na lata gospodarcze 2002-2006. Tu także po rozpatrzeniu sprawa została oddalona z powodu zastrzeżeń co do istoty (Postanowienie Sądu 2013e).

- Dalsze **8 skarg** związanych było z decyzjami KE uznającymi wsparcie państwa za niezgodne z prawem unijnym. I tutaj przede wszystkim wskazać należy, iż **2 sprawy**: Operator ARP (Wyrok Sądu 2009e) oraz Buczek Automotive (Wyrok Sądu 2011b) zakończyły się zgodnie z żądaniem strony wnoszącej, tj. unieważnieniem decyzji KE nakazującej zwrot środków równoważnych szeroko rozumianej pomocy otrzymanej od państwa. Natomiast dwie kolejne zostały oddalone jako bezzasadne (Wyrok Sądu 2009f oraz Wyrok Sądu w sprawach połączonych 2009g). Pozostałe cztery skargi zostały wycofane na wniosek powodów. Każdy z przypadków przerwania biegu sprawy był spowodowany zmianą stanu faktycznego w stosunku do chwili złożenia powództwa. I tak, dwa wnioski o wycofanie skargi i umorzenie spraw ze strony Technologii Buczek (Postanowienie Sądu 2010k) oraz Huty Buczek (Postanowienie Sądu 2010l) związane były bezpośrednio z wyrokiem w sprawie Buczek Automotive. Wszystkie wspomniane zakłady powstały bowiem po przekształceniu i podziale pierwotnego przedsiębiorstwa, tj. grupy Technologie Buczek, któremu to właśnie podmiotowi przyznano pomoc publiczną i do której to konkretnie odnosiła się decyzja Komisji (Decyzja Komisji Europejskiej 2008/344/WE). Po zakończeniu sprawy Buczek Automotive, która ogniskowała się co do zasady na kwestii całej udzielonej pomocy, w dwóch kolejnych przypadkach także ustały następstwa negatywnej decyzji KE (syndyk masy upadłościowej dwóch podmiotów wnoszących dalsze skargi wycofał się). Prowadzenie spraw było zatem bezprzedmiotowe. Kolejną z wycofanych skarg była ta odnosząca się do przypadku elektrociepłowni „Zielona Góra” (Postanowienie Sądu 2008o) i uznania podpisania z nią przez państwo kontraktów długoterminowych (KDT) za niedopuszczalną pomoc. W tym przypadku wycofanie skargi należy łączyć z wejściem w życie krajowej regulacji z dnia 29 czerwca 2007 (Ustawa 2007/905), która rozwiązywała przedmiotową kwestię po

myśli powoda i w zgodzie z regulacjami unijnymi²². Ostatnie z umorzonych postępowań (Postanowienie Sądu 2010m) dotyczyło wniosku spółki FSO S.A., która sprzeciwiała się temu, by decyzja zezwalająca na przyznanie jej pomocy była uzależniona od przestrzegania limitu produkcji oraz sprzedaży, wyznaczonego na poziomie 1500000 sztuk. W tym przypadku decyzję o wycofaniu skargi należałoby łączyć z faktem, że od 2009 roku wielkość produkcji FSO spadała poniżej wymaganego przez KE limitu.

Przeprowadzona przez autora analiza stosowania tego specyficznego instrumentu prowadzi do następujących wniosków: W pierwszej kolejności uwidacznia się fakt, że stosunkowo niewiele spraw dotyczyło zakresu, w ramach którego jednostki (w tym osoby prawne) mogły faktycznie wpłynąć na politykę publiczną w Polsce (13 przypadków). We wszystkich 13 przypadkach, o których tutaj mowa, skargę składały duże podmioty gospodarcze, które – jak można zakładać – miały odpowiednie wsparcie procesowe profesjonalnych zastępców prawnych.

Trudnym do pozostawienia bez komentarza jest także uwidoczniiony fakt znaczącej liczby (27) skarg skierowanych przez podmioty niepubliczne właśnie przeciw Polsce, a zatem zdecydowanie nastawionych na wywarcie wpływu na krajową politykę publiczną. Biorąc pod uwagę to, iż wszystkie one były złożone w ramach niewłaściwej procedury (i dlatego oddalone), należałoby przyjąć założenie, iż widać jednak chęć wywierania takiego wpływu przez podmioty niepubliczne. Podobnie można potraktować 5 skarg na zaniechanie Komisji dotyczące braku pociągnięcia Polski do odpowiedzialności za naruszenia traktatów czy też 2 skargi na decyzje Komisji o niewszczętniu rzeczonoego postępowania. W każdym z tych przypadków brak był jednakże – jak można założyć – należytej wiedzy odnośnie do sposobów realizacji zamierzonego celu. Oznacza to, że polskie społeczeństwo wykazuje chęć wpływania na politykę publiczną, także poprzez mało znane sobie metody i techniki, często jednak brak mu należytego przygotowania merytorycznego.

²² Zgodnie z zapisami ustawy o likwidacji KDT, kontrakty długoterminowe zostały zlikwidowane na podstawie dobrowolnych „umów rozwiązujących” [patrz rozdz. 2. ustawy o rozwiązaniu KDT]. Z kolei od 1 kwietnia 2008 r. tzw. koszty osieroczone zaczęły być pokrywane poprzez zaliczki oraz korekty roczne, uwzględniające wypłacone wytwórcy zaliczki. Środki na ten cel będą pozyskiwane z opłaty przejściowej pobieranej od odbiorców końcowych za udostępnienie krajowego systemu elektroenergetycznego. Klienci nie będą natomiast już obciążani składnikiem wyrównawczym opłaty przesyłowej, który do tej pory przeznaczany był na finansowanie KDT. Patrz rozdział 4. ustawy o likwidacji KDT, a także <http://www.enea.pl/news/1/komunikaty-handlowe/2008-03-27/zmiana-taryf-dla-uslug-dystrybucji-energii-elektrycznej-operatorow-systemow-dystrybucyjnych-w-nastepstwie-rozwiazania-kontraktow-dlugoterminowych-93.html>, 20 października 2013.

Uwagi końcowe

System UE, będąc złożoną konstrukcją polityczną, może oferować podmiotom niepublicznym różnorakie techniki partycypacji publicznej, nadające się do zastosowania na wielu jego poziomach. Mogą to być techniki w ramach znanych już wcześniej metod, jak wybory (tu wybory do PE) czy składanie petycji (tu do komisji petycji w PE). Może także oferować takie techniki, które wywodzą się z w ogóle nieznanymi polskiemu systemowi politycznemu metod, jak np. precedensowe wykorzystywanie orzeczeń sądowych. Tu, oprócz samej znajomości kwestii proceduralnych, potrzebne jest także zrozumienie istoty danej metody i tego jak wpisuje się ona w realia funkcjonowania UE. Zjawisko judycyzacji polityki jest bowiem immanentną częścią unijnego systemu politycznego. Stwarza możliwość wpływania na kreowanie polityk publicznych w ramach rodzimych systemów państw członkowskich. Zaznaczyć należy, iż jest to jednak niezwykle wyrafinowana metoda partycypacji publicznej, wymagająca dużego poziomu wiedzy.

Słuszność takiego stwierdzenia uwidacznia się po analizie wykorzystywania tego czynnika przez podmioty niepubliczne w ramach polskiego systemu politycznego. Przeprowadzona analiza pozwala zauważyć, iż w zakresie wykorzystywania zjawiska judycyzacji polityki UE polskie podmioty wykazują chęć do posługiwania się tym właśnie narzędziem, jednakże nie są w pełni przygotowane merytorycznie do korzystania z posiadanych uprawnień. Potwierdza to znaczna liczba niewłaściwie podjętych prób zastosowania tej metody, ale także określony typ podmiotów skutecznie się nią posługujących. Są to zazwyczaj złożone strukturalnie osoby prawne bądź osoby fizyczne, które korzystają z pomocy prawnej.

Na tej podstawie można wyciągnąć kilka dalszych wniosków co do stosowania tego rodzaju mechanizmu partycypacyjnego w zakresie wpływania na kształt polityk publicznych mających zastosowanie wobec Polski.

Przede wszystkim do zrozumienia systemu politycznego UE i tego, jakie korzyści on daje, potrzebna jest wiedza z wielu dziedzin – stosunków międzynarodowych, nauk o polityce oraz prawa. Oznacza to, że trzeba opracować odpowiedni sposób wyjaśniania i docierania z takim rodzajem informacji do szerszej grupy odbiorców. Tu efektywną metodą może być chociażby wykorzystywanie i nagłaśnianie skuteczności dobrych praktyk w omawianym zakresie. Z drugiej jednak strony, należy wyraźnie powiedzieć, że w przypadku wykorzystywania judycyzacji polityki jako techniki partycypacyjnej, niezbędna jest zaawansowana wiedza, której trudno wymagać bezwzględnie, zwłaszcza od „przeciętnych obywateli”. Wydaje się, że alternatywnym, czy też jednocze-

śnie stosowanym, rozwiązaniem może być zatem modyfikacja podejścia rodzimego społeczeństwa do formy udziału w kształtowaniu decyzji publicznych i wyrobienie nawyków korzystania z pomocy profesjonalnie przygotowanych podmiotów (w tym choćby prawników), co jest charakterystyczne dla wysoko rozwiniętych społeczeństw. Tymczasem, jak się wydaje, w Polsce nadal widoczna jest, wywodząca się jeszcze z okresu PRL, potrzeba samowystarczalności, a także – brak zaufania do podmiotów związanych ze stanowieniem i stosowaniem prawa.

Analizowany przykład wydaje się dobitnie wskazywać, iż system Unii Europejskiej jest „napisany językiem przepisów i procedur”, i niekiedy konieczne jest znalezienie w tej materii odpowiedniego „tłumacza”. Oznacza to jednocześnie, iż wzrastać powinna tak liczba, jak i zapotrzebowanie na wyspecjalizowane podmioty – analityków reprezentujących różne dziedziny, a specjalizujących się w zagadnieniach funkcjonowania systemu UE – które będą upowszechniać informacje na ten właśnie temat, ale także udzielać pomocy podmiotom niepublicznym w konkretnych przypadkach.

Bibliografia

- BOBBIO Norberto (1987), *The future of democracy*, Cambridge.
- BRODECKI Zdzisław (2007, red.), *Europa sędziów*, Warszawa.
- COUNCIL DIRECTIVE 91/414/EEC of 15 July 1991 concerning the placing of plant protection products on the market, *OJEEC* of 1991 L 230 with further amendments.
- COURT of JUSTICE of the EUROPEAN UNION (2013), *Annual Report 2012*, Luxembourg.
- CURIA (2013a), *Trybunał Sprawiedliwości*, http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/ (12.10.2013).
- CURIA (2013b), *Sąd*, http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/ (12.10.2013).
- DAHL Robert, STEINEBRICKNER Bruce (2007), *Współczesna analiza polityczna*, Warszawa.
- DECYZJA Komisji Europejskiej 2008/344/WE z dnia 23 października 2007 w sprawie pomocy państwa C 23/2006 (ex NN 35/06), udzielonej przez Polskę na rzecz producenta stali, grupy Technologie Buczek, Dz. Urz. UE z 2008 L 116.
- DRUK 3764 – IV kadencja Sejmu z dnia 1 marca 2005, Obywatelski projekt ustawy o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług z dnia 11 marca 2004, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/%28\\$vAllByUnid%29/03CAACAC52C087EAC-1256FB70045179C/\\$file/3764.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/%28$vAllByUnid%29/03CAACAC52C087EAC-1256FB70045179C/$file/3764.pdf) (21.10.2013).

- POSTANOWIENIE SĄDU (2005b) z dnia 10 listopada 2005 w sprawie T-182/05, Kowalski przeciwko Polsce, ECLI:EU:T:2005:390.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2006b) z dnia 14 lipca 2006 w sprawie T-15/06 AJ, Woszczyna przeciwko Komisji Europejskiej, ECLI:EU:T:2006:220.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2007a) z dnia 11 grudnia 2007 w sprawie T-350/07 R, FMC Chemical SPRL i inni przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich, ECLI:EU:T:2007:375.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2007b) z dnia 16 stycznia 2007 w sprawie T-328/06 AJ, Siwecki przeciwko Polsce, ECLI:EU:T:2007:8.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2007c) z dnia 26 listopada 2007 w sprawie T-347/07 AJ, Cisłowska przeciwko Urzędowi Gminy w Kołobrzegu, ECLI:EU:T:2007:356.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008a) z dnia 31 marca 2008, w sprawie T-397/07, Fijałkowska przeciwko Komisji i in., ECLI:EU:T:2008:82.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008b) Instancji z dnia 16 czerwca 2008, w sprawie T-179/08, AJ Kasperowicz przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2008:202.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008c) z dnia 24 czerwca 2008 w sprawie T-127/08, Przedsiębiorstwo Handlowe „Kaskat” przeciwko Polsce, ECLI:EU:T:2008:220.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008d) z dnia 18 grudnia 2008 w sprawie T-480/08, Woźniak przeciwko Polsce, ECLI:EU:T:2008:613.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008e) z dnia 23 września 2008 w sprawie T-193/07, Górażdże Cement przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2008:388.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008f) z dnia 23 września 2008 w sprawie T-195/07, Lafarge Cement SA przeciwko Komisji Europejskiej, ECLI:EU:T:2008:389.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008g) z dnia 23 września 2008 w sprawie T-196/07, Dyckerhoff Polska sp. z o.o. przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich, ECLI:EU:T:2008:390.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008h) z dnia 23 września 2008 w sprawie T-197/07, Grupa Ożarów S.A. przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich, ECLI:EU:T:2008:391.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008i) z dnia 23 września 2008 w sprawie T-198/07, Cementownia „Warta” S.A. przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich, ECLI:EU:T:2008:392.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008j) z dnia 23 września 2008 w sprawie T-199/07, Cementownia „Odra” S.A. przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich, ECLI:EU:T:2008:393.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008k) z dnia 23 września 2008 w sprawie T-203/07, Cemex Polska sp. z o.o. przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich, ECLI:EU:T:2008:394.

- POSTANOWIENIE SĄDU (2008l) z dnia 20 października 2008 w sprawie T-208/07, BOT Elektrownia Bełchatów S.A. i inni przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich, ECLI:EU:T:2008:450.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008m) z dnia 7 maja 2008 w sprawie T-79/08, Kaczor przeciwko Parlamentowi i in., ECLI:EU:T:2008:144.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008n) z dnia 17 grudnia w sprawie T-367/07, Dow AgroSciences i in. przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2007:396.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2008o) z dnia 14 kwietnia 2008 w sprawie T-142/06, Elektrociepłownia „Zielona Góra” przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2008:108.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2009a) z dnia 25 marca 2009, w sprawie T-125/07, Scientific and Technological Committee of AGH University of Science and Technology i inni przeciwko Komisji WE, ECLI:EU:T:2009:82.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2009b) z dnia 24 listopada 2009, w sprawie T-228/08, Grzegorz Szomborg przeciwko Komisji WE, ECLI:EU:T:2009:463.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2009c) z dnia 30 marca 2009 w sprawie T-111/09 AJ, Żukowski przeciwko Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu, ECLI:EU:T:2009:88.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2009d) z dnia 22 czerwca 2009 w sprawie T-211/09 AJ, Skowrońska przeciwko Sądowi Rejonowemu w Katowicach oraz Sądowi Okręgowemu w Katowicach, ECLI:EU:T:2009:217.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2009e) z dnia 7 lipca 2009 w sprawie T-231/09 AJ, Stasz przeciwko Polsce i PKO Bank Polski, ECLI:EU:T:2009:249.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2009f) z dnia 21 września 2009 w sprawie T-281/05 AJ, Karwasz przeciwko Polsce, [http://curia.europa.eu/juris/fiche.jsf?id=T%3B281%3B5%3BAJ%3B1%3BP%3B1%3BT2005%2F0281%2FO&pro=&lgrec=pl&nat=or&oqp=&dates=&lg=&language=pl&jur=C%2CT%2CF&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&num=T-281%252F05AJ&td=%3BALL&pcs=Oor&avg=&mat=or&jge=&for=&cid=99618](http://curia.europa.eu/juris/fiche.jsf?id=T%3B281%3B5%3BAJ%3B1%3BP%3B1%3BT2005%2F0281%2FO&pro=&lgrec=pl&nat=or&oqp=&dates=&lg=&language=pl&jur=C%2CT%2CF&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&num=T-281%252F05AJ&td=%3BALL&pcs=Oor&avg=&mat=or&jge=&for=&cid=99618) (21.10.2013)
- POSTANOWIENIE SĄDU (2009g) z dnia 21 września 2009 w sprawie T-298/05, Karwasz przeciwko Polsce, <http://curia.europa.eu/juris/fiche.jsf?id=T%3B298%3B5%3BAJ%3B1%3BP%3B1%3BT2005%2F0298%2FO&pro=&lgrec=pl&nat=or&oqp=&dates=&lg=&language=pl&jur=C%2CT%2CF&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&num=T-29>

- 8%252F05AJ&td=%3BALL&pcs=Oor&avg=&mat=or&jge=&for=&cid=99479
(21.10.2013)
- POSTANOWIENIE SĄDU (2009h) z dnia 13 listopada 2009 T-362/09, w sprawie Trzeciak przeciwko Prezesowi Narodowego Funduszu Zdrowia, ECLI:EU:T:2009:437.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2009i) z dnia 27 listopada 2009 w sprawie T-348/09, Uznański przeciwko Polsce, ECLI:EU:T:2009:470.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2009j) z dnia 1 lipca 2009 w sprawie T-467/07, Du Pont de Nemours (France) i in. przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2009:239.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2009k) z dnia 19 marca 2009 w sprawie T-349/07, FMC Chemical i in. przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2009:75.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2010a) z dnia 8 marca 2010, w sprawie T-155/09, Maxcom przeciwko OHMI, ECLI:EU:T:2010:78.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2010b) z dnia 5 lutego 2010 w sprawie T-319/09, *Pro humanum* przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2010:29.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2010c) z dnia 19 marca 2010 w sprawie T-533/08 – Telekomunikacja Polska przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2010:105.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2010d) z dnia 15 grudnia 2010, w sprawie T-219/09, Gabriele Albertini i inni i Brendan Donnelly (T-326/09) przeciwko Parlamentowi Europejskiemu, ECLI:EU:T:2010:519.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2010e) z dnia 11 lutego 2010 w sprawie T-459/09, Hendel przeciwko Polsce, ECLI:EU:T:2010:37.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2010f) z dnia 18 lutego 2010 w sprawie T-50/10 AJ, Grzymała-Riedel przeciwko Lidl i in., ECLI:EU:T:2010:44.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2010g) z dnia 25 lutego 2010 w sprawie T-54/10 AJ, Wnuk przeciwko ONZ i in., ECLI:EU:T:2010:49.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2010h) z dnia 31 sierpnia 2010 w sprawie T-307/10 AJ, Krefft przeciwko Conseil de l'Europe, ECLI:EU:T:2010:335.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2010i) z dnia 1 września 2010 w sprawie T-319/10 AJ, Asociación Mundial DerechosInventor przeciwko Parlamentowi i in., ECLI:EU:T:2010:339.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2010j) z dnia 3 grudnia 2010, w sprawie T-518/10 AJ, Q przeciwko Comité européen pour la prévention de la torture i des peines ou traitements inhumains ou dégradants i R, (n.pbl.w zbiorze orzeczeń), http://www.forum-prawne.net/prawo_karne/z_wiezienia_22523.html (10.10.2013)
- POSTANOWIENIE SĄDU (2010k) z dnia 7 lipca 2010 w sprawie T-465/07 – Technologie Buczek przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2010:291.

- POSTANOWIENIE SĄDU (2010l) z dnia 3 września 2010 w sprawie T-440/07, Huta Buczek przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2010:346.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2010m) z dnia 1 września 2010 w sprawie T-88/07, Fabryka Samochodów Osobowych S.A. przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2010:337.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2011a) z dnia 15 lipca 2011 w sprawie T-246/11, Krefft przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2011:398.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2011c) z dnia 8 maja 2012, w sprawie T-675/11, Maxcom przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHMI), ECLI:EU:T:2012:224.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2011e) z dnia 09 marca 2011 w sprawie T-70/11 AJ, AE przeciwko Polsce, ECLI:EU:T:2011:81.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2011f) z dnia 16 marca 2011 w sprawie T-106/11 AJ, AL przeciwko Polsce, ECLI:EU:T:2011:92.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2011g) z dnia 6 grudnia 2011, w sprawie T-499/11, JANA przeciwko Polsce, ECLI:EU:T:2011:713.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2011h) z dnia 12 kwietnia 2011 w sprawie T-169/11 AJ, AR przeciwko Sądowi Okręgowy we Wrocławiu, ECLI:EU:T:2011:164.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2011i) z dnia 14 lipca 2011 w sprawie T-252/11, Osieński przeciwko Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, ECLI:EU:T:2011:385.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2011j) z dnia 14 lipca 2011 w sprawie T-253/11, Osieński przeciwko Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, ECLI:EU:T:2011:386.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2011k) z dnia 14 lipca 2011 w sprawie T-254/11, Osieński przeciwko Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, ECLI:EU:T:2011:387.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2011l) z dnia 15 marca 2011 w sprawie T-55/11 AJ, AD przeciwko Parlamentowi i in., ECLI:EU:T:2011:91.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2011m) z dnia 6 września 2011 w sprawie T-394/11 AJ, BL przeciwko Deutsche Rentenversicherung Knappschaft tBahn-See, ECLI:EU:T:2011:427.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2012a) z dnia 14 listopada 2012, w sprawie T-590/11, S & S Szlegiel Szlegiel i Wiśniewski przeciwko OHIM, ECLI:EU:T:2012:599.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2012b) z dnia 14 lutego 2012, w sprawie T-168/11 AJ, AQ przeciwko Parlamentowi Europejskiemu, ECLI:EU:T:2011:648.

- POSTANOWIENIE SĄDU (2012c) z dnia 7 lutego 2012, w sprawie T-665/11, Kadek przeciwko ARiMR, ECLI:EU:T:2012:60.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2012d) z dnia 5 września 2012 w sprawie 299/12, Bruzgo przeciwko Polsce, ECLI:EU:T:2012:404.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2012e) z dnia 18 września 2012 w sprawie T-298/12 AJ, DN i DO przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, Urzędowi Miasta Wrocławia i Komisji Europejskiej, ECLI:EU:T:2012:433.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2012f) z dnia 19 grudnia 2012 w sprawie T-469/12, Duras przeciwko Polsce, ECLI:EU:T:2012:709.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2012g) z dnia 06 marca 2012 w sprawie T-578/11, Nutrimed-Kłek & Szybiński przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2012:108.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2013b) z dnia 6 marca 2013, w sprawie T-332/10, Viaguara przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHMI), EUR-Lex – CELEX:62010TO0332-EN.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2013c) z dnia 6 marca 2013 w sprawie T-332/10 DEP, Viaguara przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHMI), ustalenie kosztów odnośnie do sprawy T-332/10, ECLI:EU:T:2012:26.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2013d) z dnia 13 maja 2013 w sprawie T-151/13 AJ, FG przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2013:236.
- POSTANOWIENIE SĄDU (2013e) z dnia 9 kwietnia 2013 w sprawie T-102/10, Südzucker i in. przeciwko Komisji. ECLI:EU:T:2013:155.
- POSTANOWIENIE SĄDU(2006a) z dnia 7 lipca 2006 w sprawie T-321/03, Juchem GmbH i inni przeciwko Parlamentowi Europejskiemu i Radzie Unii Europejskiej, ECLI:EU:T:2006:194.
- POSTANOWIENIE SĄDU(2011b) z dnia 6 września 2011, w sprawie T-363/11 AJ, BJ przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2011:426.
- POSTANOWIENIE SĄDU(2011d) z dnia 11 listopada 2011, w sprawie T-206/11, Complex przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHMI), Dz. Urz. UE z 2011 C 347.
- POSTANOWIENIE SĄDU(2013a) z dnia 13 maja 2013, w sprawie T-151/13 AJ, FG przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2013:236.
- RHODES Roderick A. W. (2008), *Understanding Governance. Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*, Maidenhead.
- ROZPORZĄDZENIE 1193/2009 Komisji (WE) z dnia 3 listopada 2009 dokonujące sprostowania rozporządzeń (WE) nr 1762/2003, (WE) nr 1775/2004, (WE) nr

- 1686/2005 i (WE) nr 164/2007 oraz ustalające wysokość opłat produkcyjnych dla sektora cukru na lata gospodarcze 2002/2003, 2003/2004, 2004/2005 i 2005/2006, Dz. Urz. UE z 2009 r. L 321.
- RUSZKOWSKI Janusz (2007), *Wstęp do studiów europejskich*, Warszawa.
- STONE SWEET Alec (2010), *The European Court of Justice and the judicialization of EU governance*, „Living Reviews in European Governance”, nr 2[5], s. 1-50.
- SUWAJ Patrycja J. (2009), *Administracja i polityka publiczna*, w: Barbara Kudrycka, Guy B. Peters, Patrycja J. Suwaj (red.), *Nauka administracji*, Warszawa.
- SUWAJ Robert (2009), *Judycjalizacja postępowania administracyjnego*, Warszawa.
- SZYDŁO Marek (2015), *Judycjalizacja polityk publicznych w Unii Europejskiej na przykładzie prawa konkurencji oraz regulacji sektorowej*, Marcos A. Maliska, Krystian Complak (red.) *Ewolucja państwowości w Brazylii, Polsce i Eurazji*, Wrocław.
- USTAWA (1936/283) z dnia 28 kwietnia 1936 „Prawo czekowe”, Dz. U. RP z 1936 nr 37, poz. 283 oraz Dz. U. RP z 1997 nr 88, poz. 554 z 1997 z późn. zm.
- USTAWA (2004/535) z dnia 11 marca 2004 o podatku od towarów i usług, Dz. U. RP z 2004 r. nr 54 poz 535.
- USTAWA (2007/905) z dnia 29 czerwca 2007 zasadach pokrywania kosztów powstałych u wytwórców w związku z przedterminowym rozwiązaniem umów długoterminowych sprzedaży mocy i energii elektrycznej, Dz. U. RP z 2007 r., nr 130, poz. 905, z późn. zm.
- WIENER Antje, DIEZ Thomas (2009), *European Integration Theory*, New York.
- WYROK SĄDU (2008) z dnia 24 września 2008, w sprawie T-248/05, HUP Usługi Polska sp. z o.o. przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHIM), EuroLex-62005TJ0248-EN.
- WYROK SĄDU (2009a) z dnia 19 listopada 2009, w sprawach (połączonych) T-425/07 oraz T-426/07, Agencja Wydawnicza Technopol sp. z o.o. przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHIM), ECLI:EU:T:2009:454.
- WYROK SĄDU (2009b) z dnia 19 listopada 2009, w sprawach połączonych T-200/07, T-201/07, T-202/07, Agencja Wydawnicza Technopol sp. z o.o. przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHIM), ECLI:EU:T:2009:452.
- WYROK SĄDU (2009c) z dnia 19 listopada 2009, sprawach połączonych T-64/07, T-65/07, T-66/07, Agencja Wydawnicza Technopol sp. z o.o. przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHIM), ECLI:EU:T:2009:450.
- WYROK SĄDU (2009d) z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie T-298/06, Agencja Wydawnicza Technopol sp. z o.o. przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHIM), ECLI:EU:T:2009:449.

- WYROK SĄDU (2009e) z dnia 1 lipca 2009 w sprawie T-291/06, Operator ARP przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2009:235.
- WYROK SĄDU (2009f) z dnia 1 lipca 2009 w sprawie T-288/06, Regionalny Fundusz Gospodarczy przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2009:234.
- WYROK SĄDU (2009g) z dnia 1 lipca 2009 w sprawach połączonych T-273/06 i T-297/06, ISD Polska sp. z o.o. oraz Industrial Union of Donbass Corp przeciwko Komisji Europejskiej, ECLI:EU:T:2009:233.
- WYROK SĄDU (2011a) z dnia 13 lipca 2011 w sprawie T-53/07, Trade-Stomil sp. z o.o. przeciwko Komisji Europejskiej, ECR (2011) II-04657.
- WYROK SĄDU (2011b) z dnia 17 maja 2011 w sprawie T-1/08, Buczek Automotive przeciwko Komisji, ECLI:EU:T:2011:216.
- WYROK SĄDU (2012a) z dnia 21 listopada 2012, w sprawie T-558/11, Atlas sp. z o.o. przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (znaki towarowe i wzory) (OHIM), ECLI:EU:T:2012:615.
- WYROK SĄDU (2012b) z dnia 22 maja 2012, w sprawie T-110/11, Asa sp. z o.o. przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHIM), EUR-Lex - 62011TJ0110-EN.
- WYROK SĄDU (2012c) z dnia 27 czerwca 2012, w sprawie T-523/10, Interkobo sp. z o.o. przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHIM), Dz. Urz. UE z 2012 r. C 243.
- WYROK SĄDU (2013a) z dnia 14 maja 2013, w sprawie T-19/12, Fabryka Łożysk Toczyńskich-Kraśnik S.A. przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHIM), ECLI:EU:T:2013:242.
- WYROK SĄDU (2013b) z dnia 4 lutego 2013, w sprawie T-159/11, Marek Marszałkowski przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHIM), EUR-Lex - 62011TJ0159-EN.
- WYROK SĄDU (2013c) z dnia 22 marca 2013, w sprawie T-571/10, Fabryka Łożysk Toczyńskich-Kraśnik S.A. przeciwko Urzędowi Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (OHIM), EUR-Lex – 62010TJ0571 – EN.
- WYROK SĄDU (2013d) z dnia 12 kwietnia 2013 w sprawie T-398/08, Stowarzyszenie Autorów ZAiKS przeciwko Komisji Europejskiej, ECLI:EU:T:2013:169.
- WYROK SĄDU (2013e) z dnia 11 lipca 2013 w sprawie T-469/07, Philips Lighting Poland S.A. i Philips Lighting BV przeciwko Radzie Unii Europejskiej, ECLI:EU:T:2013:370.
- WYROK SĄDU (2013f) z dnia 12 kwietnia 2013 w sprawie T-31/07, Du Pont de Nemours (France) SAS i inni przeciwko Komisji Europejskiej, ECLI:EU:T:2013:167.

- WYROK TK RP (2005) z dnia 11 maja 2005 w sprawie K-18/04, Zgodność Traktatu Akcesyjnego z Konstytucją RP, OTK RP Z.U. 2005/5A, poz. 49.
- WYROK TK RP (2009) z dnia 18 lutego 2009 w sprawie Kp-3/08, Zgodność art. 1 Ustawy z dnia 10 lipca 2008 z art. 45 ust. 1 Konstytucji, Monitor Polski z 2009 nr 13, poz. 170.
- WYROK TS (1978) z 9 marca 1978 w sprawie C-106/77, Amministrazione delle Finanze dello Stato przeciwko Simmenthal SpA, ECLI:EU:C:1978:49.
- WYROK TS (1991) z 21 lutego 1991 w sprawach połączonych C-143/88 i C-92/89, Zuckerfabrik Suderdithmarschen AG przeciwko Głównemu Urzędowi Celnemu Itzehoe oraz Zuckerfabrik Soest GmbH przeciwko Głównemu Urzędowi Celnemu Paderborn; ECLI:EU:C:1991:65.
- WYROK TS (1996) z 5 marca 1996 w sprawach połączonych C-46/93 i C-48/93, Brasserie du Pecheur SA oraz Królowa przeciwko Sekretarzowi Stanu do spraw Transportu ex parte Factortame Ltd. i inni, ECLI:EU:C:1996:79.
- WYROK TS (2001) z dnia 3 maja 2001 w sprawie C-481/98, Komisja Europejska przeciwko Francji, ECLI:EU:C:2001:237.
- WYROK TS (2003) z dnia 30 września 2003 w sprawie C-224/01, Gerhard Köbler przeciwko Republik Österreich, ECLI:EU:C:2003:513.